

Ceny energii:

Dokument przyjęty przez XX Komitet Wykonawczy industriAll Europa

24-25 maja 2022 r.

Od jesieni ubiegłego roku Europa zмага się ze znacznym wzrostem cen energii, który początkowo był w dużej mierze spowodowany wzrostem cen surowców na rynkach światowych, wywołanym ożywieniem gospodarczym po kryzysie COVID-19. Agresja militarna i wojna przeciwko Ukrainie oraz związane z nimi sankcje pogorszyły sytuację, doprowadzając ceny energii do poziomu, który jest nie do zniesienia dla pracowników i przemysłu. Wpływ na ostatnie zmiany cen ma również struktura rynku energii w UE, która opiera się na prymacie rynków krótkoterminowych i nieregulowanej konkurencji. Presję na ceny energii elektrycznej zwiększyły również czasowe przerwy w produkcji spowodowane koniecznością przeprowadzenia prac konserwacyjnych w elektrowniach lub niedoborem wody. Podwyżki cen energii po pierwsze dramatycznie osłabiają siłę nabywczą pracowników, ponieważ mają wpływ na wysokość rachunków za energię płaconych przez **gospodarstwa domowe. W szerszym ujęciu, energia jest również jednym z głównych czynników powodujących wysokie** obecnie stopy inflacji. Ponadto wysokie ceny energii powodują wzrost kosztów produkcji w wielu gałęziach przemysłu i zagrażają miejscom pracy.

Aby poradzić sobie z tym złożonym i niestabilnym kryzysem, UE i rządy państw ogłosiły już szereg środków mających na celu złagodzenie skutków wzrostu cen, ale także zmniejszenie uzależnienia Europy od importu energii z Rosji. Dyskusje na temat środków, jakie należy podjąć na poziomie europejskim i krajowym, wciąż trwają, a kontekst polityczny szybko się zmienia. Dlatego tak ważne jest, aby głos pracowników przemysłu był słyszalny w tej debacie na temat obecnej i przyszłej polityki energetycznej Europy.

Opierając się na istniejących dokumentach określających stanowisko IndustriAll Europe (IAE)¹ oraz na niedawno opublikowanym dokumencie "Policy brief" poświęconym temu zagadnieniu², celem niniejszego dokumentu jest przedstawienie głównych postulatów pracowników przemysłu wytwórczego, wydobywczego i energetycznego dotyczących radzenia sobie z obecnym kryzysem przy jednoczesnym przygotowaniu przyszłości europejskiego systemu energetycznego³.

UE musi zabezpieczyć w krótkim czasie dostawę energii po przystępnych cenach

Osiągnięcie celu neutralności klimatycznej musi pozostać celem UE, biorąc pod uwagę ostrzeżenia zawarte w ostatnim raporcie IPCC. Podczas gdy obecna sytuacja geopolityczna i jej wpływ na dostawy i koszty energii wymagają mobilizacji wszystkich dostępnych środków w celu zapewnienia wszystkim dostaw energii po przystępnych cenach w nadchodzących miesiącach, ograniczenie emisji o co najmniej -55% do 2030 r. w celu osiągnięcia neutralności klimatycznej zostało przyjęte jako część unijnego prawa klimatycznego.

¹ https://agenda.industrial-europe.eu/uploads/documents/2022/1/637781861870019034_Adopted-TheFit-for-55Package-Position-IAE-EN.pdf

² <https://news.industrial-europe.eu/p/policy-brief>

³ Aby zająć się kwestią Just Transition i wpływem inflacji na siłę nabywczą pracowników, iAE przyjęła dwa specjalne dokumenty przedstawiające stanowisko

Energia jest kluczowym fundamentem naszego dobrobytu, a Europa nie może z dnia na dzień zastąpić energii importowanej z Rosji ze względu na głęboką zależność energetyczną wynikającą z wyborów politycznych dokonanych w przeszłości oraz słabości długoterminowej strategii energetycznej UE. Efektywność energetyczna, wykorzystanie istniejących niskoemisyjnych i nadających się do pilotażu jednostek wytwórczych, obowiązek magazynowania, dobrowolne inicjatywy w zakresie wspólnych zakupów, a także wykorzystanie dostępnych krajowych zasobów energii muszą znaleźć się wśród priorytetów UE, aby przygotować Europę na nadchodzącą zimę i zabezpieczyć dostawy energii w celu wzmocnienia strategicznej autonomii Europy.

Wzmoczone wysiłki na rzecz dywersyfikacji dostaw poprzez dodatkowe dostawy gazociągami oraz zwiększone dostawy ciekłego gazu ziemnego (LNG) są postrzegane przez Komisję w strategii "Repower EU" jako główny sposób na zastąpienie importu gazu z Rosji w perspektywie krótkoterminowej. Jednak szereg przeszkód sprawia, że w perspektywie krótkoterminowej jest to rozwiązanie bardzo niepewne, ponieważ wymaga ogromnych inwestycji w nowe terminale LNG i nowe połączenia międzysystemowe lub nowe tankowce do transportu importowanego LNG. Jednocześnie masowe inwestowanie w infrastrukturę LNG może doprowadzić do uzależnienia Europy i pozbawić krajową energetykę dekarbonizowaną inwestycji, które są niezbędne, aby UE stała się mniej zależna od importu energii.

Krótkoterminowy potencjał czystego wodoru i biometanu wydaje się jeszcze bardziej ograniczony. W ten sam sposób przyspieszenie wprowadzania energii odnawialnej zapewni w krótkim okresie jedynie ograniczone możliwości alternatywne w stosunku do istniejących dostaw energii.

Zapowiedziane środki są mile widziane, ale w krótkim czasie nie zapewnią one potrzebnej skali, ani pod względem bezpieczeństwa dostaw, ani pod względem cen energii (przy założeniu, że wszystko jest takie samo). UE i rządy krajowe muszą zatem zapewnić silne wsparcie przedsiębiorstwom i gospodarstwom domowym, aby złagodzić społeczne i gospodarcze skutki obecnych wysokich cen energii. Oznacza to zapewnienie rządów krajowym niezbędnej elastyczności w zakresie udzielania pomocy państwa, która musi być uzależniona od wiążących zobowiązań społecznych i klimatycznych, ulg podatkowych w zakresie energii i/lub bonów energetycznych, tam gdzie jest to konieczne, lub tworzenia zachęt podatkowych dla gospodarstw domowych i przedsiębiorstw do inwestowania w środki oszczędności energii. Dla IndustriAll Europe musi to również oznaczać zapewnienie, że nadzwyczajne przychody z aukcji handlu emisjami lub opodatkowanie nadzwyczajnych zysków przyczynią się do finansowania tych działań w sposób sprawiedliwy społecznie. IndustriAll Europe przedstawia również propozycje dotyczące radzenia sobie z wysoką inflacją oraz reformy zarządzania gospodarką UE, które mają kluczowe znaczenie w kontekście tej debaty.

Pracownicy nie powinni płacić za sankcje

Jeszcze przed wojną na Ukrainie rosnące ceny energii stanowiły duże obciążenie dla energochłonnych gałęzi przemysłu, które teraz znalazły się w poważnych tarapatkach z powodu wojny i związanych z nią sankcji. W marcu 2022 roku Rada Europejska upoważniła Komisję Europejską do przygotowania planu stopniowego zmniejszania uzależnienia UE od gazu, ropy i węgla importowanych z Rosji. Kompleksowy i ambitny plan" ma zostać opublikowany do końca maja 2022 roku, ale Komisja Europejska już

zapropowała wprowadzenie zakazu importu ropy z Rosji w ciągu sześciu miesięcy⁴. Jeśli zmniejszenie importu energii z Rosji jest postrzegane przez Europę jako ważny element strategii sankcji wobec rosyjskiego reżimu, to taka decyzja nie jest pozbawiona kosztów i bólu. Należy przy tym pamiętać, że niektóre sektory i państwa są w dużym stopniu uzależnione od dostaw energii z Rosji, a alternatywne źródła dostaw są często nierealne w krótkim okresie czasu. Przyjęte sankcje, których skutki społeczne i gospodarcze nie zostały oszacowane, mogą wywołać dramatyczne konsekwencje dla pracowników, którzy już od miesięcy są narażeni na wysokie ceny energii.

Sankcje wobec Rosji i Białorusi są konieczne, aby przerwać wojnę i zbudować sprawiedliwy i trwały pokój w drodze negocjacji, ale ich konsekwencje muszą ponieść najwięksi. Należy zatem pilnie ocenić wpływ przyjętych sankcji, biorąc pod uwagę kryteria społeczne, ekologiczne i ekonomiczne. Należy przy tym uwzględnić różnice między poszczególnymi krajami, jeśli chodzi o koszyk energetyczny i bezpieczeństwo dostaw energii, a także strategiczne znaczenie energochłonnych gałęzi przemysłu. Przyjętym sankcjom powinien towarzyszyć szczegółowy plan ochrony przemysłu europejskiego i jego pracowników przed ich konsekwencjami.

Krajowy przemysł energetyczny w Europie jest częścią odpowiedzi

Uniezależnienie Europy od importu energii wymaga bardziej ambitnego promowania krajowej produkcji energii bez emisji dwutlenku węgla, która jest centralnym elementem Europejskiego Zielonego Ładu. Europejscy pracownicy zatrudnieni w sektorze energetycznym, zarówno w produkcji energii, jak i w wytwarzaniu urządzeń energetycznych, stanowią część odpowiedzi na obecny kryzys cen energii. Przekształcenie europejskiego systemu energetycznego na neutralność węglową musi opierać się na strategii przemysłowej, która będzie promować przemysł europejski i jego know-how w łańcuchu dostaw energii, przestrzegać zasady neutralności technologicznej i zapewniać odpowiednie wsparcie dla transformacji energochłonnych gałęzi przemysłu. Wymaga to silnych ram sprawiedliwej transformacji, które zapewnią dobrej jakości miejsca pracy i naprawdę nie pozostawią nikogo ani żadnego regionu w tyle⁵.

Zasada "najpierw efektywność energetyczna" musi być podstawą polityki energetycznej UE, obok bardzo ambitnego rozwoju energii odnawialnej i innych form energii o obniżonej emisyjności. Jest to korzystne dla klimatu, dla inwestycji i dla zatrudnienia. Dyrektywa w sprawie efektywności energetycznej, dyrektywa w sprawie charakterystyki energetycznej budynków, fala renowacji oraz strategia gospodarki cyrkulacyjnej muszą przynieść szybkie i znaczące rezultaty, a także zapewnić długoterminowe inwestycje.

W ten sam sposób agresywne przyspieszenie wdrażania energii odnawialnej i innych źródeł energii elektrycznej o obniżonej emisyjności, takich jak energia jądrowa (w przypadku gdy cieszą się one poparciem publicznym), umożliwi UE wytwarzanie takiej ilości energii elektrycznej o obniżonej emisyjności, jaka jest potrzebna do odejścia od paliw kopalnych i osiągnięcia neutralności węglowej⁶. Przyspieszenie rozwoju energetyki odnawialnej wymaga szybszych procedur planowania i zatwierdzania. Musi to iść w parze z rozwojem sieci elektrycznej (połączenia międzysystemowe, rozwiązania w zakresie

⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_2785

⁵ Zob. Manifest Sprawiedliwego Przejścia industriAll Europe

⁶ Zob. stanowisko industriAll Europe w sprawie planu neutralności klimatycznej Europy 2050 przyjętego w 2019 r., <https://news.industriall-europe.eu/p/position-papers>.

reagowania na popyt, magazynowanie, mechanizm zdolności przesyłowych). Jednocześnie UE powinna wyciągnąć wnioski z kryzysu energetycznego i unikać popadania z jednej formy zależności (rosyjski gaz ziemny) w kolejną zależność od LNG lub importu wodoru z innych krajów. Dywersyfikacja dostaw, zarówno w przypadku importu energii, jak i innych surowców, urządzeń i produktów, powinna być zgodna z międzynarodowymi zobowiązaniami Europy w zakresie praw człowieka, z poszanowaniem praw pracowniczych na szczeblu lokalnym, a jednocześnie nie powinna zagrażać krajowym potrzebom energetycznym i ochronie środowiska.

Podobnie w przypadku, gdy paliwa kopalne będą potrzebne do zapewnienia bezpieczeństwa dostaw już dziś, należy pamiętać, że wybrane ścieżki energetyczne muszą być zgodne z unijnym prawem klimatycznym oraz celami Porozumienia Paryskiego. Z punktu widzenia klimatu LNG nie może być rozwiązaniem średnio- lub długoterminowym, ponieważ wiązałoby się to z ogromnymi inwestycjami w infrastrukturę paliw kopalnych. W razie konieczności infrastruktura ta musi być zaprojektowana w taki sposób, aby na późniejszym etapie mogła być wykorzystywana przez zdekarbonizowane źródła energii. Absolutnym priorytetem w zakresie inwestycji i rozwoju infrastruktury musi być energia zdekarbonizowana i efektywność energetyczna.

Polityka energetyczna UE wymaga głębokiej odnowy

Europejski system energetyczny stoi w obliczu bezprecedensowego kryzysu, który ukazuje słabości systemu opartego w zbyt dużym stopniu na zasadach rynkowych.

Ponad 20 lat po rozpoczęciu liberalizacji rynku energetycznego w UE nadszedł czas, aby dokonać otwartej i niezależnej oceny sposobu funkcjonowania rynków energii, zwłaszcza hurtowego rynku energii elektrycznej, na którym paliwa kopalne mają nieproporcjonalnie duży wpływ na ceny. IndustriAll Europe chciałby zobaczyć propozycje zmian w obecnym mechanizmie ustalania cen, który jest oparty na cenach krańcowych i jest bardzo rozczarowany tym, co ostatnio zaproponowała Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER)⁷.

W systemie energetycznym, w którym energia elektryczna będzie głównym nośnikiem energii i w którym będzie ona coraz bardziej zdekarbonizowana, paliwa kopalne nie mogą być wyznacznikiem cen energii elektrycznej. Jest to szczególnie prawdziwe, jeśli ceny surowców i węgla będą nadal gwałtownie rosły. Taryfy dla zdekarbonizowanej energii elektrycznej muszą być oddzielone od cen paliw kopalnych i emisji dwutlenku węgla. Artykuły 5 i 9 dyrektywy UE w sprawie energii elektrycznej powinny zostać zmienione, aby zapewnić, że odbiorcy końcowi płacą ceny energii elektrycznej odzwierciedlające koszty koszyka energetycznego wykorzystywanego do zaspokojenia ich potrzeb. Powinny one również umożliwić rządowi krajowemu ochronę usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, mających na celu zapewnienie odbiorcom końcowym dostępu do bezemisyjnych i konkurencyjnych dostaw energii elektrycznej, które odzwierciedlają podstawowe koszty wytwarzania. Ponieważ dostęp do energii jest usługą podstawową zapisaną w Europejskim Filarze Praw Socjalnych, UE musi zabezpieczyć prawo do energii dla wszystkich gospodarstw domowych za pomocą konkretnych propozycji legislacyjnych.

⁷ <https://www.acer.europa.eu/events-and-engagement/news/press-release-acer-publishes-its-final-assessment-eu-wholesale>

W związku z tym IndustriAll Europe domaga się głębokiej reformy unijnego rynku energii, faworyzującej kontrakty długoterminowe, kontrakty różnicowe oraz instrumenty pozwalające na lepszą kontrolę i przewidywalność cen⁸. Reforma unijnego rynku energii musi także zapewnić większą pewność drobnym konsumentom w zakresie cen energii. Reforma powinna wprowadzić do dyrektywy w sprawie energii elektrycznej prawo odbiorców będących gospodarstwami domowymi do otrzymania oferty dostaw, która chroni ich przed krótkoterminowymi wahaniami cen energii elektrycznej. W obowiązującej dyrektywie nie ma takiej możliwości.

Wreszcie, w ramach oceny systemu energetycznego UE należy zbadać możliwości umożliwienia państwom członkowskim szerszego wykorzystania przepisów dotyczących obowiązku świadczenia usług publicznych w celu zapewnienia, że energia będzie traktowana jako dobro wspólne w perspektywie długoterminowej, a nie wyłącznie jako towar. Na przykład prawodawstwo UE powinno powierzyć przedsiębiorstwom publicznym i spółdzielniom obywatelskim kluczową rolę w zaopatrzeniu w energię. Biorąc pod uwagę intensywność kryzysu energetycznego, w którym się znajdujemy, oraz skutki sankcji, UE powinna pilnie zwrócić się do państw członkowskich o opracowanie szczegółowych planów, które zapewnią wystarczające dostawy energii z dekarbonizacji w Europie w perspektywie średnio- i długoterminowej.

Zwiększenie solidarności między państwami członkowskimi

Wszystkie państwa członkowskie są narażone na obecny kryzys cen energii, ale nie zawsze w ten sam sposób. Niezwykle ważne jest, aby kraje należące do rynku wewnętrznego UE działały w sposób skoordynowany i solidarny, jeśli chodzi o rozwój i wykorzystanie infrastruktury (zdolności magazynowe, terminale gazowe, infrastruktura transportu energii) lub jeśli chodzi o dywersyfikację dostaw i wspólne kontrakty na zakup energii. Walka z kryzysem energetycznym musi być absolutnym priorytetem politycznym UE, a UE musi sprawić, by jej główne instrumenty polityczne spełniały swoje zadanie: Strategia naprawcza, budżet UE, zarządzanie makroekonomiczne, pomoc państwa. EBI i EBC muszą ukierunkować i skoordynować swoje działania na rzecz rozwiązania obecnego kryzysu cen energii.

Przejrzysty unijny system handlu uprawnieniami do emisji

Ustalanie cen uprawnień do emisji dwutlenku węgla w ramach unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji (EU ETS) jest ważnym elementem unijnej polityki klimatycznej i musi napędzać inwestycje w technologie niskoemisyjne. Zmienność systemu EU ETS, którą zaobserwowano w ubiegłym roku, jest dużej mierze wynikiem przewidywań dotyczących przyszłych wymogów w związku ze zmienionym celem redukcji emisji do 2030 r., rozszerzonym zakresem i innymi postanowieniami pakietu Fit for 55. Zmienność ta budzi jednak szereg poważnych obaw. Po pierwsze, grozi ona osłabieniem konkurencyjności zakładów przemysłowych, które nie są w pełni zabezpieczone przed ucieczką emisji. Po drugie, ponieważ ceny emisji dwutlenku węgla są przenoszone na konsumentów za pośrednictwem kosztów energii elektrycznej, system EU ETS powoduje regresję kosztów gospodarstw domowych o niskich i średnich dochodach, zwłaszcza w krajach, w których koszyk energetyczny opiera się na paliwach kopalnych.

Komisja Europejska musi zatem odpowiednio zbadać, jak obecnie funkcjonuje system EU ETS, i ograniczyć nadmierną spekulację i hedging. Jeśli uniemożliwienie hedgingu i spekulacji nie jest możliwe,

⁸ Zob. komunikat Komisji Europejskiej z dnia 23 marca 2022 r.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1936

UE powinna zbadać, w jaki sposób opodatkować nadmierne zyski generowane przez te działania. W ten sam sposób UE i państwa członkowskie powinny zmobilizować nadzwyczajne przychody z aukcji na finansowanie programów efektywności energetycznej i dekarbonizacji systemu energetycznego, ze szczególnym uwzględnieniem rekompensaty skutków kryzysu cen energii dla małych i przemysłowych konsumentów.

Mówiąc szerzej, skuteczna polityka cenowa w zakresie emisji dwutlenku węgla powinna opierać się na przewidywalności cen w perspektywie średnio- i długoterminowej. Ma to kluczowe znaczenie dla stymulowania inwestycji w kierunku rozwiązań obniżających emisyjność. Trajektorie cen emisji dwutlenku węgla muszą być zatem ustalane przez politykę, a nie pozostawione zderegulowanym i nieprzejrzystym rynkom finansowym.

Wniosek

Kryzys cen energii ujawnił szereg słabości strukturalnych w Europie. Nadmierna zależność od importu energii naraziła Europę na niestabilność cen na rynkach światowych. Głęboko rozdrobniony i rynkowy system energetyczny, oparty na krótkoterminowej deregulacji konkurencji, spowodował dodatkową niepewność dla przemysłu i gospodarstw domowych. Rosnąca niepewność sytuacji w Europie, charakteryzująca się tym, że 20% obywateli jest zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, oznacza, że wiele osób nie jest w stanie poradzić sobie z rosnącymi cenami energii i inflacją: są zmuszone wybierać, czy chcą się ogrzać, czy zjeść.

Teraz nadszedł czas - a obecna sytuacja jest okazją, której nie można przegapić - na radykalną reformę naszych rynków, sieci i produkcji energii, aby:

- 1) szybko umieścić krajowe źródła energii o obniżonej emisyjności w ich centrum, przy jednoczesnym wdrożeniu planów podnoszenia i zmiany kwalifikacji pracowników,
- 2) potraktowanie energii jako strategicznego dobra publicznego, które musi być dostępne dla wszystkich, oraz
- 3) zapewnienie inwestycji i ram wsparcia w celu przekształcenia naszych branż zależnych od energii i ich pracowników⁹.

Europejscy pracownicy sektora energetycznego odgrywają kluczową rolę na tej drodze. Należy ich zaangażować i zagwarantować sprawiedliwą transformację.

⁹ IAE domaga się zintegrowanych i spójnych ram polityki przemysłowej w celu obniżenia emisyjności EII, obejmujących wsparcie dla innowacji, środki mające na celu stworzenie wiodących rynków, takie jak kontrakty na różnice w emisji dwutlenku węgla i zamówienia publiczne, oraz solidne instrumenty zapobiegające ucieczce emisji, takie jak mechanizm dostosowania granic emisji. Więcej szczegółów można znaleźć w dokumencie przedstawiającym stanowisko IAE w sprawie pakietu Fit for 55 przyjętego w 2021 r. <https://news.industriall-europe.eu/p/position-papers>